РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Сізова К. Людина у дзеркалі літератури: трансформація принципів портретування в українській прозі XIX – початку XX ст. / К. Сізова. – К.: Наша культура і наука, 2010. – 356 с.

Монографія К. Сізової «Людина у дзеркалі літератури: трансформація принципів портретування в українській прозі XIX – початку XX ст.» написана на матеріалі української художньої прози періоду, мабуть її найвищого розквіту. Конкретний літературний матеріал диктує способи й методи аналізу. Потужна методологічна база дослідження забезпечує ґрунтовність та переконливість праці, унеможливлюючи спекулятивні твердження й висновки.

Розгляд портрета як текстової категорії та вивчення трансформації принципів портретування належать до складних питань літературознавства. Передусім ця складність зумовлена різнорідністю досліджуваного матеріалу. Дійсно, описові і монолітні портрети у творах Г. Квітки-Основ'яненка та П. Куліша або Ю. Федьковича, насичені етнографічними деталями та усталеними фольклорними зворотами, суттєво різняться від лаконічних, пунктирних портретних ескізів М. Коцюбинського чи В. Стефаника. Незважаючи на несхожість творчих методів та неповторну індивідуальність кожного окремого митця в зображенні людини, авторка вибудовує певну модель і створює єдину концепцію портрета й шляхів його розвитку, простежує інтегральні ознаки, тяглість українського письменства. При цьому наголошує на тому, що спільною змістовою ознакою портретів героїв української прози є гуманізм і зосередженість на душевному світі персонажів, сфері почуттів, емоцій та переживань. Психологізм зображення людини в українській літературі пов'язаний із притаманною українській нації кордоцентричністю, її особливою емоційною вдачею. Світоглядними ознаками української ментальності завжди були чутливість, емпатичність, перевага емоційного над раціональним, духовність як схильність до самопізнання. Художнє моделювання буття й суспільства відображало цю філософію серця, саме тому психологізм портрета в українській літературі є основною ознакою.

Монографія є серйозним дослідженням сутнісних принципів зображення людини в діахронічному аспекті. Авторка прагне встановити сутнісні риси й принципові засади портретування у прозовій літературі, виявити закономірності їх трансформування, розглянути текстову категорію портрета як явище процесуальне, або явище, корелююче з традиціями літературного напряму й художньою естетично-світоглядною системою митця. Адже в зображенні героя унаочнюються як естетичні орієнтири доби, так і своєрідність творчого почерку письменника.

Дослідження портрета в художній прозі, здійснене у монографії, не зводиться лише до механічного пізнання художніх прийомів. Ідеться про системно-цілісний аналіз, у засновку праці лежить ідея, що кожен елемент портрета, будь-яка його властивість, мають певне смислове навантаження, можуть бути значущими. Дослідниця пропонує комплексне вивчення структурно-семантичних особливостей портрета героя в художній прозі, досліджує портрет як відображення семантики його образу. Актуальності й визначальності цій праці надає те, що портрет героя постає в новій інтерпретації, вирізняючи національні здобутки на тлі розвитку світового літературного процесу.

Рецензована монографія має чітко продуману структуру, спрямовану на всебічне висвітлення еволюції принципів зображення людини в літературі. Структура монографії зумовлена матеріалом, мотивацією його подання, а також особливістю ключових проблем та ідей, шляхами їх розвитку, поширення і трансформації. Дослідження складається з чотирьох розділів. Усі вони глибоко обдумані, вмотивовані, спираються на належну систему аргументації, композиційно стрункі. Цілком закономірно, що аналізу специфіки принципів портретування в різні періоди передує теоретичний розділ, присвячений з'ясуванню базових понять, таких як портрет, принципи, техніки та прийоми портретування. Кожен розділ починається лаконічним, але досить насиченим своєрідним вступом до проблеми, а завершується висновками.

Насамкінець варто зазначити, що високої оцінки та гідного пошанування заслуговує цікавий і нестандартний підхід авторки до літературних явищ, кропітка робота з літературними текстами, їх вдумливе прочитання, виділення значущих моментів та їх адекватна наукова інтерпретація. Монографії властива стильова єдність, єдиний термінологічний простір, логіка дослідження як цілісна наукова система, де послідовно розгортаються проблеми ґенези та історичної еволюції принципів зображення людини. Книгу К. Сізової можна вважати суттєвим кроком у дослідженні портретування у вітчизняній літературі, оскільки синтезує усі попередні напрацювання у вивченні цього надзвичайно складного явища.

О. Г. Ткаченко,
доктор філологічних наук, професор,
Сумський державний університет,
м. Суми